

Dr hab. inż. arch., prof. PŚ
Katarzyna Ujma-Wąsowicz
Wydział Architektury Politechniki Śląskiej
44-100 Gliwice, ul. Akademicka 7
katarzyna.ujma-wasowicz@polsl.pl
tel.: +48 / 600-936-073

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PT.:
ANALIZA WYBRANYCH NARZĘDZI DO EWALUACJI JAKOŚCI ŻYCIA
W MIEŚCIE W KONTEKŚCIE ZMIAN SPOŁECZNO-
DEMOGRAFICZNYCH
MGR INŻ. ARCH. AGNIESZKA OKTAWIA PTAK-WOJCIECHOWSKA

Podstawa opracowania recenzji:

- Pismo z dn. 03.07.2023 r. w sprawie prośby o opracowanie recenzji;
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu RP z dnia. 15.09.2017 (Dz.U. 2017, poz. 1789) w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, a także ustawa z dn. 3.07.2018 r. (Dz.U. 2018, poz. 1669) Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce;
- Egzemplarz rozprawy doktorskiej w formie drukowanej i cyfrowej..

WSTĘP

Przedstawiona do recenzji rozprawa podejmuje nie tylko interesujące w swoim zamyśle, ale także ważne zagadnienie badawcze. Problem starzejących się społeczeństw w Europie, w tym w Polsce narasta. Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, że każda próba poszukiwania sposobu zapewnienia godnego życia osobom będącym w podeszłym wieku jest godna docenienia. Wiele w tym temacie mają do zaoferowania architektki, jak pani Agnieszka Ptak-Wojciechowska. Opracowane przez nią, jak sama pisze w streszczeniu *nowe autorskie narzędzie do oceny jakości życia osób starszych, uwzględniające aspekty funkcjonalno-przestrzenne* wpisuje się w ten, jakże potrzebny, nurt rozwoju dyscypliny architektura i urbanistyka.

Promotorem rozprawy jest pani dr hab. inż. arch. Agata Gawlak, prof. PP.

OCENA FORMALNEJ STRONY OPRACOWANIA

Opracowanie obejmuje w sumie 344 strony, z czego 296 z nich zajmuje tekst rozprawy. W zestawieniu bibliograficznym znajdują się 242 pozycje literaturowe, 40 o charakterze dokumentów legislacyjnych oraz 23 strony internetowe. W pracy odnotowano 301 przypisów oraz 219 rycin i 25 tabel. Integralną część opracowania stanowią także streszczenia: w j. polskim i j. angielskim. Recenzentka bardzo pozytywnie odbiera niezwykłą rzetelność podejścia do przygotowania rozprawy doktorskiej przez panią Agnieszkę Ptak-Wojciechowską.

Część merytoryczna dysertacji składa się z wprowadzenia, 5 rozdziałów badawczych, 3 rozdziałów ujmujących podsumowania wraz z wnioskami oraz aneks.

Poprawność techniki pisania pracy oraz poprawność języka nie budzą zastrzeżeń. Jedyne pojawiające się „literówki” burzyły czasem spokój w zapoznawaniu się z lekturą, jednak nie miało to większego wpływu na pozytywną ocenę całości opracowania.

OCENA MERYTORYCZNEJ STRONY ROZPRAWY

Przedstawiona do oceny dysertacja składa się z następujących części:

Część I: Wprowadzenie

We wstępie, zgodnie z klasyczną formułą odnoszącą się do rozpraw naukowych, autorka przedstawia uzasadnienie podjęcia tematu, cel podjętych badań, metodologię badawczą, strukturę pracy oraz stan badań.. Wszystkie treści są zrozumiałe i właściwie opracowane.

Część II: Obszar badań

Rozdział ten autorka podzieliła na pięć podrozdziałów, w których kolejno omawia:

- globalne wyzwania współczesności takie jak: zmiany demograficzne, wzrost urbanizacji, czy problem zmian klimatu;
- problematykę jakości życia w mieście;
- narzędzia do badania jakości życia, w tym krytykę tychże narzędzi w kontekście wykorzystania ich w polityce miejskiej;
- wykorzystywanie metod wielokryterialnych w dyscyplinie architektura i urbanistyka, w szczególności metodę *Analytic Hierararchy Process* (AHP);
- doświadczenia holenderskie w kreowaniu przyjaznej przestrzeni dla seniorów.

Część III: Badania własne

Treść niniejszego rozdziału doktorantka skoncentrowała na omówieniu analizy porównawczej aktualnych instrumentów do przeprowadzania ewaluacji jakości życia w miastach, uznając (zdaniem recenzentki słusznie), że nie można tej jakości ocenić nie biorąc pod uwagę rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych. Autorka przedstawiła skonstruowane przez siebie nowe narzędzie oceny, wykorzystując omówioną w Części II rozprawy metodę wielokryterialną AHP. Zaprezentowała także dla przyjętych kryteriów i podkryteriów wagi, skonsultowane przez zaproszonych do współpracy ekspertów.

Część IV: Weryfikacja zaprojektowanego narzędzia – badanie osiedli

Rozdział ten stanowi opis przeprowadzonych przez autorkę badań *in situ* w pięciu dzielnicach / osiedlach miasta Poznań. Zaprezentowane zostały możliwości aplikacyjne przedstawionego w Części III narzędzia. Omówione zostały także badania ankietowe z udziałem ekspertów i badania ankietowe skierowane do seniorów. Po wprowadzeniu danych i zredagowaniu ich zgodnie z wytycznymi dla metody badawczej AHP ukazał się finalny ranking osiedli.

Część V: Badania autorskie prowadzone w Holandii

Treści rozdziału odnoszą się do prac prowadzonych przez autorkę rozprawy podczas stażu doktoranckiego na Uniwersytecie Technologicznym w Eindhoven w Holandii. Głównym nurtem prowadzonych tam badań było wykorzystanie metody AHP w ocenie architektury mieszkaniowej.

Część VI: Rezultaty przeprowadzonych badań w ramach pracy doktorskiej

Autorka syntetyzuje tu swoje badania, przedstawiając (jak sama pisze w "strukturze pracy", str. 36) autorskie wytyczne dla narzędzia oceny przestrzeni urbanistycznej, uwzględniające wyzwania związane ze starzeniem się społeczeństw oraz umożliwiające ocenę wybranych obszarów miast w skali lokalnej, a także wytyczne miast przyjaznych starzeniu się.

Część VII + VIII: Dyskusja i Podsumowanie

W dyskusji doktorantka opisuje główne wnioski z badań i podsumowuje ich wyniki. Podkreśla ich znaczenie. Widzi także ograniczenia przyjętej metody na tym etapie opracowania. Stąd rekomenduje kontynuację badań.

Opracowanie zamyka podsumowanie, w którym uzasadnia się wkład dysertacji w rozwój wiedzy w dyscyplinie architektura i urbanistyka.

OPINIA RECENZENTKI

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska to opracowanie, które porusza ważne zadanie badawcze.

Autorka zgromadziła wiedzę popartą badaniami literaturowymi i własnymi analizami. Rozważane zagadnienia ułożyła w sposób zasadniczo klarowny, choć w opinii recenzentki momentami dziwny. Na przykład w Części II – *Obszar badań* nie do końca zrozumiałą jest hierarchia podpunktów: 1. Wyzwania globalne – tak; 2. *Jakość życia w mieście* – tak; 3. *Narzędzia do badania jakości życia* – tak. Dlaczego pkt. 4. *Metody wielokryterialne* nie jest integralną częścią pkt. 3., jako podpunkt? Punkt 5. *Doświadczenia holenderskie ...* treści te z kolei mogłyby swobodnie pojawić się w Części V *Badania autorskie prowadzone w Holandii* (autorka sama stwierdziła, że przedstawia to zagadnienie, jako wątek poboczny (str. 257); skoro tak, to może generalnie powinny się znaleźć w Aneksie?). Zdziwienie wzbudził także podział podsumowania i wniosków na dwie niezależne części: VII i VIII – czy aby wnioski pracy i konkluzje pracy to nie to samo?

Jak wspomniano, podnoszony przez doktorantkę problem, mówiący o tym, że dotychczasowe narzędzia do ewaluacji jakości życia mieszkańców nie spełniają oczekiwań osób starszych, to ważny argument podjętych badań. Recenzentka ma tu jednak pewną wątpliwość, która przewijała się przez całą lekturę rozprawy – skoro mówimy o przyszłości, o dostosowaniu przestrzeni miast dla przyszłych seniorów, to dlaczego pytamy o zdanie (jako wiążące w badaniu) z całym szacunkiem tylko osoby 65+? Czy nie powinniśmy pytać pokolenie 50+? – osoby, które z pewnością nie czują się wykluczone cyfrowo (uważam też, że współcześni seniorzy nie są cyber wykluczeni, tylko cyber niechętni) i niewykluczone, że będą mieli inne priorytety. Może to mogłoby / powinno być również tematem przyszłych dociekań doktorantki?

Wybór hierarchicznej, wielokryterialnej metody AHP dla oceny jakości życia w badaniach związanych z architekturą i urbanistyką recenzentka uznaje za słuszny i ciekawy. Badania pilotażowe w dzielnicach / osiedlach miast (tu: Poznania) to niezwykle interesująca lektura. Decyzja doktorantki, by analizować te niewielkie społeczności, które są z oczywistych powodów związane z miejscem zamieszkania, to kluczowa i najtrafniejsza kwestia dysertacji. Należy w tym kontekście zauważyć, że starsze osiedla z lat 60. i 70. XX w. reprezentują tak dzisiaj hołubioną myśl o mieście 15 minutowym. Kiedyś normą było to, by na każdym osiedlu znajdowały się wszystkie podstawowe usługi: żłobek, przedszkole, szkoła, ośrodek zdrowia, sklepy, place zabaw dla dzieci, tereny sportowe i rekreacyjne... Dzisiaj nie ma takich standardów urbanistycznych. Osiedla deweloperskie to smutny konstatacja miejsca do życia – wszędzie trzeba dojechać, a kluczową funkcją (oprócz domów mieszkalnych) są miejsca parkingowe.

Kolejna kwestia dyskusyjna: oczywiście kwerendy socjologiczne to niewątpliwie uznana metodologia badań. Jeśli jednak pytamy osoby starsze co sądzą o jakości swojego życia, to takie badania „nastrojów” powinny być przeprowadzane dość często z oczywistych powodów: punkt widzenia osób starszych, często samotnych, albo schorowanych zależy u nich od dnia: np. samopoczucia, opinii innych, czy pogody. W tym

kontekście słusznie się stało, iż Pani doktorantka zaprosiła do współpracy ekspertów, którzy jako badacze z pewnością odnosili się do analizowanych miejsc bardziej obiektywnie.

Rozdział odnoszący się do badań własnych. Jak już wspomniano bardzo ciekawa lektura. Udowadnia, że architektura i urbanistyka to dziedzina, w której można prowadzić bezstronne studia. Recenzowana dysertacja jest tego najlepszym odzwierciedleniem – Autorka analizuje istniejącą przestrzeń zurbanizowaną, by doskonalić uznane narzędzie badawcze.

Ad vocem – takim życiowym odniesieniem do tego, jak miejsce w mieście może się zmieniać, jak je można docenić i jak może stanowić przykład dla kolejnych decydentów pragnących pozostawić po sobie dobrą pamięć jest Konkurs na Najlepszą Przestrzeń Publiczną organizowany w woj. śląskim, opolskim i zachodniopomorskim, a także na arenie ogólnopolskiej przez Towarzystwo Urbanistów Polskich. Konkurs ten spełnia kryteria oceny eksperckiej, także internauci mogą się wypowiedzieć, która przestrzeń spełnia współczesne oczekiwania (seniorzy są jedną z grup użytkowników).

Jest jeszcze jedna, ważna dla recenzentki, podnoszona przez doktorantkę kwestia: wykorzystanie sztucznej inteligencji do organizacji życia człowieka. Miasto *smart*, to marzenie wielu środowisk naukowców, decydentów i „zwykłych” ludzi. Trzeba mieć jednak pełną świadomość, że towarzyszyć temu musi gromadzenie giga informacji o naszym codziennym funkcjonowaniu.

Teoretycznie wszystko jest akceptowalne pod warunkiem, że będzie zachowana etyka związana z kumulowaniem danych. Czy mamy pewność, że tak?

„Cyfrowe bliźniaki”, to na pierwszy rzut oka coś genialnego – można zaprogramować kierunki rozwoju przestrzeni zurbanizowanej (oczywiście nie tylko), by było bezpiecznie i funkcjonalnie; ciekawe, czy kwestie estetyczne i zmysłowe AI też nam narzuci?

Można sobie zadać retoryczne pytanie: *czy nieprawdą jest, że miasto przyszłości to cyberdrapieżca?*

Podsumowując: zarówno wybór, jak i zakres podjętego w rozprawie problemu badawczego, przyjęte cele badawcze, czy struktura opracowania spełniają oczekiwania dla rozpraw doktorskich. Recenzentka pragnie podkreślić, iż stopień zaawansowania zawartej w rozprawie wiedzy teoretycznej doktorantki, a także jej zaangażowanie w przeprowadzone badania są na bardzo wysokim poziomie.

Choć w recenzji zapisanych zostało kilka uwag / pytań, które podczas obrony pracy wymagają odniesienia się autorki, to kwestia ta nie ma wpływu na końcowy, bardzo pozytywny werdykt.

WNIOSEK KOŃCOWY

Zgodnie z Art. 13. 1. Ustawy z dnia. 15.09.2017 (Dz.U. 2017, poz. 1789) stwierdza się, iż przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr inż. arch. Agnieszki Oktawii Ptak-Wojciechowskiej pt. *ANALIZA WYBRANYCH NARZĘDZI DO EWALUACJI JAKOŚCI ŻYCIA W MIEŚCIE W KONTEKŚCIE ZMIAN SPOŁECZNO - DEMOGRAFICZNYCH* spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie naukowej *architektura i urbanistyka*, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym recenzentka stawia wniosek o dopuszczenie rozprawy do publicznej obrony.

Gliwice, 4.09.2023 r.

Dr hab. inż. arch., prof. PŚ
Katarzyna Ujma-Wąsowicz